

ДИСКУРСОЛОГІЯ ТА ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ

Галина Аузяк
(Чернівці)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИКМЕТНИКІВ У СПОЛУЧЕННІ З ІМЕННИКАМИ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Досліджуються лексико-семантичні та функціональні особливості німецьких прикметників у художніх текстах. Виявлені найчастотніші прикметники та з'ясовані особливості їх сполучуваності на синтагматичному та парадигматичному рівнях.

Ключові слова: парадигматика, синтагматика, лексико-семантичний підклас, прикметник.

Исследуются лексико-семантические и функциональные особенности немецких прилагательных в художественных текстах. Зафиксированы наиболее частотные прилагательные и установлены особенности их сочетаемости на синтагматическом и парадигматическом уровнях.

Ключевые слова: парадигматика, синтагматика, лексико-семантический подкласс, сочетаемость, прилагательное.

The paper focuses on lexico-semantic and functional peculiarities of the German adjectives in the belles-lettres texts. It is given the characteristic of the most used adjectives. The peculiarity of combinability at the level of syntagmatic and paradigmatic is determinate.

Key words: lexico-semantic subclass, paradigmatic, syntagmatic, combinability, adjective.

Сполучуваність прикметників з іменниками у художньому дискурсі має ряд лексико-семантичних особливостей її реалізації, насамперед обумовлених комунікативною перспективою тексту відповідно до авторського задуму та гендерної маркованості.

Актуальність даної статті полягає у аналізі семантичних та функціональних ознак сполучуваності прикметників з іменниками у художніх текстах, що визначається потребою вітчизняного мовознавства в з'ясуванні вивчення специфіки функціонування словосполучень в системі мови, відповідно до жанрового різноманіття вживання лексичних одиниць.

Мета – визначення особливостей реалізації прикметників у сполученні з іменниками в німецькомовному художньому дискурсі. Методологічна основа нашого дослідження – сучасна гендерно-дискурсна парадигма та структурна організація німецької мови. Відтак методологічною базою аналізу є лексико-функціональний підхід, зокрема

лексико-семантичний аналіз, який передбачає простеження системно-го зв'язку між значенням слів і змістом словосполучення, розмежування поняттєвого, виражального, ціннісного та гендерного складників у моделі словосполучення, зв'язок між позамовним асоціативним змістом словосполучень та функціональним потенціалом його мовної репрезентації, розгляд реалізації й функціонування основних сполучень прикметників з іменниками в сучасному художньому дискурсі.

Для виконання окреслених завдань і з огляду на фактичний матеріал у роботі використано низку *методів дослідження: індуктивний метод* застосовано для комплексного висвітлення емпіричного матеріалу дослідження; *метод класифікації* – для групування прикметників та іменників за лексико-семантичними ознаками; *описово аналітичний* – для систематизації зібраного матеріалу; *метод дистрибутивного аналізу* – для визначення особливостей функціонування прикметниково-іменникових словосполучень у художньому дискурсі; *метод моделювання* – для побудови моделей, діаграм, схем; *контекстологічний метод* – для виявлення синтагматичних зв'язків між прикметниками та іменниками; *метод квантитативного аналізу* з використанням статистичних показників (критерію χ^2 , коефіцієнта спряженості K та коефіцієнта кореляції r) – для встановлення кількісних параметрів об'єктивної оцінки досліджуваних мовних явищ, як-от: обсяг і широта сполучуваності ЛСП прикметників, частота реалізації у гендерно маркованих художніх текстах, міра синтагматичного та парадигматичного зв'язку.

Матеріалом дослідження слугували художні твори німецькомовних авторів Долорес Візер (Dolores Vieser), Анни Зегерс (Anna Seghers), Едгара Гільзенрата (Edgar Hilsenrath), Томаса Манна (Thomas Mann) загальним обсягом близько 5200 сторінок, загальна кількість слововживань ≈ 1000000 . У результаті вибірки з кожної п'ятої сторінки текстів гендерно маркованих авторських стилів виокремлено та проаналізовано 9939 сполучень прикметників з іменниками. Достовірність результатів кількісного аналізу ґрунтується на відповідному експериментальному матеріалі й підтверджується спеціальними статистичними критеріями (відносна похибка дорівнює 1,5 %).

Об'єкт – прикметники у сполученні з іменниками у сучасній німецькій мові. *Предмет* – особливості реалізації сполучень прикметників з іменниками у художніх текстах.

Проведений аналіз дозволив виявити особливості реалізації лексико-семантичних підкласів у сполученні з іменниками на синтаг-

матичному й парадигматичному рівнях та довів, що загальна кількість атрибутивних характеристик суттєво не відрізняється.

Для стилю авторів-чоловіків характерне відхилення в чотирьох підкласах прикметників: підклас № 8 – зовнішні ознаки людини ($\chi^2 = 194,857$): „Ich brauche kein *schönes* Mädchen, sagte der plötzlich. Was soll ich mit einem *schönen* Mädchen”; „Ich mag keine *dicken* Frauen”; підклас № 1 – загальна позитивна оцінка ($\chi^2 = 42,735$): „...weil sie ich dachten: das ist der *beste* Platz im Wagon”; „Es ist ein *guter* Notar, Notar und ein richtiger Mann für mich ”; „Nach einem Verblichenen sollst du ihn nennen, nach einem, die ein *angenehmer* Mensch war ”; „Jedenfalls – sagte sie, war es sehr klug von Mama, dass sie die Frau – allein in der ganzen Gesellschaft – bei sich empfing und ihr mit *feinem* Takt über alle Vergangenheit hinweghalf ”; підклас № 14 – смак ($\chi^2 = 10,677$): „Er aß ein Stück vom *süßen* Honigkuchen, denn ein frommer Jude darf nie seinen Glauben verlieren”; підклас № 17 – наявність/ відсутність життя ($\chi^2 = 8,770$): „Mann kann sie anfassen, was bei den *lebendigen* Fischen nicht möglich ist”; „Auch meine *toten* Brüder und Schwestern waren da, die an den üblichen Kinderkrankheiten vor ihrem dritten Lebensjahr *gestorben* waren”.

Стилю авторів-жінок притаманне відхилення в дев'яти підкласах прикметників: підклас № 12 – колір ($\chi^2 = 50,387$): „Das *rote* Gesochks hätte die Stadt unsicher gemacht... ”; „Dann hatten die *weißen* Russen die *roten* verjagt... ”; „Die große *weiße* Brust ärgerte ihn ”; „Sie formten sich die Welt aus *weißen* und *schwarzen* und *braunen* und *gelben* Geschichten... ”; підклас № 10 – вік, час ($\chi^2 = 25,791$): „Der mürrische, nicht mehr *junge* Gesckhe und das *blutjunge* Ding... ”; „Das Leben würde weitergehen im *alten* Schwung... ”; „Ich habe meinen eigen *alten* Rock für einen guten Flicker... ”; підклас № 4 – фізичний стан ($\chi^2 = 23,259$): „Die neubedienstete Emma war eine *ruhige*, *arbeitsame* Person ”; „Er spielte ihr *müdes* Gesicht... ”; „Er erkennt den Pater, geschwind den *großmächtigen* Schlüssel und eine Kerze”; „Ein seltsames Zittern erschüttert seine Seele, als schläge ein *starker* Vogel mit aller Flügelkraft gegen stählerne Käfigwände”; підклас № 11 – температура ($\chi^2 = 23,162$): „In der *warmen* Stube sitzen die Lessacherin und ihr einziger Sohn ganz still am Tische”; підклас № 20 – інші властивості ($\chi^2 = 14,850$): „Da hat er ja wohl an dir das *richtige* Weib... ”; „Er stand einer *festen* Gruppe vor... ”; „Nun aber, da er sieht, wie sich eine *leise* Linie Scheuer Innigkeit um die herben Lippen dieses Kindes zeichnet... ”;

підклас № 9 – функціонування органів чуття ($\chi^2 = 10,894$); підклас № 2 – загальна негативна оцінка ($\chi^2 = 4,926$): „Ich leide mal nicht an *falscher* Einbildung... ”; „Ein *schlechtes* Kind ist er, ja, ein *schlechtes* Kind”; „Ach, das ist ein *schlechter* Trost ”; підклас № 3 – риси характеру ($\chi^2 = 4,417$): „Der Hans lobt in *ehrliche* Begeisterung ”; „Er war mit seiner *lustigen* kleinen Tochter abgestiegen...”; підклас № 16 – вага ($\chi^2 = 3,921$): „Lieven begleitete solche Befehle mit einem *leichten* Lächeln”; „Der leichte Glanz auf ihren Zügen verrieten alles...”.

Таблиця 1

Загальна кількість сполучуваності вживання підкласів прикметників у творах авторів-жінок і авторів-чоловіків

Лексико-семантичні підкласи прикметників	К-ть у творах авторів-чоловіків	К-ть у творах авторів-жінок	χ^2
1. Заг. позитивна оцінка	759	617	42,725
2. Заг. негативна оцінка	267	301	4,926
3. Риси характеру	317	408	4,417
4. Фізичний стан	129	312	23,259
5. Емоційний стан	200	268	0,629
6. Ознаки, що х-ть обличчя, очі, погляд	270	221	0,649
7. Розумові здібності	43	54	2,814
8. Зовнішні ознаки	787	195	194,847
9. Функціонування органів чуття	48	41	10,894
10. Вік, час	462	582	25,791
11. Температура	12	79	23,162
12. Колір	284	397	50,387
13. Розмір, форма	855	681	2,800
14. Смак	43	17	10,667
15. Вага	18	38	3,921
16. Наявність / відсутність вологи	24	54	3,113
17. Наявність / відсутність життя	58	31	8,770
18. Наявність / відсутність багатства	50	61	0,605
19. Інтенсивність, ступінь	132	192	1,021
20. Інші властивості та якості	15	44	14,850
Разом	4761	4593	415,3960353

Отже, аналіз частотних характеристик вживання лексико-семантичних розрядів прикметників у творах письменників чоловічої і жіночої статей дозволяє дійти таких висновків: письменники-жінки приділяють значно більшу увагу характеристиці фізичного стану, функціонуванню органів чуття, позначенням кольору та фізичної маси означуваних іменників; письменники-чоловіки порівняно з письменниками-жінками віддають перевагу характеристикам предметів, смаку, наявності ознак життя. Це пояснюється тим, що чоловіків, очевидно, більше турбують проблеми забруднення навколишнього середовища, технічний стан водних комунікацій: *Der Dreck und das Schmutzwasser rinnt in kleinen Kanälen durch rostige Abflussrohre ins Freie*. Для них важливо створити власний бізнес, щоб забезпечити родину, дітей: *Inzwischen hatte mein Onkel beschlossen, einen kleinen Schwarzhandel anzufangen*. Родинні стосунки сприймаються чоловіками серйозніше, глибше, з більшою шанобою, ніж жінками, наприклад, у Е. Гільзенрата: *Wir Kinder und meine Mutter dann von Rumänien nach Paris fahren, in einem schönen Hotel wohnen*; у А.Зегерс: *Seine Frau hatte das große Kreuzifix aus ihrer ersten Ehe mitgebracht, überhaupt die meisten Bilder und Möbelstücke*.

Проаналізувавши сполучуваність найчастотніших прикметникових лексем на рівні семантичних підкласів слів, важливо дослідити залежність на рівні сполучуваності окремих лексем. Для цього порівнюємо найчастотніші лексеми за рангами. Метод ранжування та кореляційний аналіз [5, с. 80–85] дозволяють встановити наявність / відсутність зв'язку, тобто взаємозалежності між ознаками, якими в нашому випадку є окремі лексеми та два функціональних стилі. Результати порівняльного аналізу даних засвідчують вагому залежність між досліджуваними явищами, оскільки величина коефіцієнта рангової кореляції наближена до 1 ($r = 0,771$). Позитивна кореляція передбачає, що при збільшенні частоти вживання окремої лексичної одиниці у авторів-чоловіків зростатиме, відповідно, її частота й у авторів-жінок. Таке співвідношення стосується не всіх прикметників, а є загальною характеристичною особливістю певного прикметника, що проявив відхилення в частоті реалізації.

У роботі зафіксовані найбільші коефіцієнти кореляції для таких зв'язків ЛСП прикметників: „Загальна позитивна оцінка“, „Вага“ (0,989), „Риси характеру“ – „Розумові здібності“ (0,979), „Риси характеру“ – „Зовнішні ознаки людини“ (0,976), „Загальна позитивна

оцінка” – „Риси характеру” (0,973), „Вік, час” – „Риси характеру” (0,968), „Вік, час” – „Оцінка розумових здібностей людини” (0,957), „Риси характеру” – „Розумові здібності” (0,947), „Фізичний стан” – „Риси характеру” (0,931), „Вік, час” – „Риси характеру” (0,921).

Таблиця 2

Частота вживання окремих лексем прикметників у авторів-жінок та авторів-чоловіків, її розподіл за рангами

Прикметник	Автори-чоловіки	Ранг (част.)	Автори-жінки	Ранг (част.)
neu	137	1,5	53	8
alt	137	1,5	59	7
rot	102	5	73	3
gut	104	4	83	1
hübsch	108	3	81	2
richtig	56	10	26	14,5
kurz	38	15	23	17,5
nett	66	7	31	12
alt	55	11	24	16
schön	52	12	36	10
kalt	26	16	29	13
groß	8	26	12	25,5
hell	6	28	6	30
fremd	23	17	8	29
hoch	11	24,5	32	11
schlecht	4	30	16	21
stark	57	9	46	9
schwer	11	24,5	9	27,5
frisch	7	27	13	24
lange	5	29	12	25,5
breit	48	13	26	14,5
weiß	42	14	67	5,5
dunkel	18	21	16	21
munter	20	19	15	23
wenig	14	22	9	27,5
ähnlich	93	6	67	5,5
ganz	58	8	72	4
zart	21	18	21	19
viel	19	20	16	21
reich	13	23	23	17,5

Коефіцієнт рангової кореляції $r = 0,77$.

Аналіз частоти вживання ЛСП прикметників, які беруть участь в утворенні сильних парадигматичних зв'язків, показав, що переважають ЛСП прикметників з високою та середньою частотою вживання. Проте виділяємо 2 ЛСП прикметників з низькою частотами: „Загальна позитивна оцінка” „Вага”. Визначимо спільні семантичні ділянки, а отже, і ознаки для ЛСП прикметників, узявши до уваги збіг синтагматичних зв'язків. У зв'язку „Вік, час” – „Загальна позитивна оцінка” перетинаються 11 зв'язків, що говорить про спільні семантичні ознаки, необхідні для опису ЛСП іменників. Зв'язок „Вік, час” – „Риси характеру” характеризується повним збігом синтагматичних зв'язків. Це свідчення того, що дані ознаки вживаються як першочергові в описі людини при представленні її читачам. Цей зв'язок виявляється сильним, що зумовлено впливом функціонального стилю. Зв'язок „Емоційний стан” – „Загальна позитивна оцінка” має майже однакову кількість синтагматичних зв'язків. Спільними виявились 11 семантичних ділянок, що демонструє про їх семантичну близькість. У зв'язку „Емоційний стан” – „Фізичний стан” збігаються 13 синтагматичних зв'язків.

Аналогічно можна пояснити збіг восьми семантичних ділянок у зв'язку „Емоційний стан” — „Риси характеру”. Перетини зв'язків свідчать про близькість даних ЛСП прикметників, оскільки риси характеру проявляються в емоційному стані, який завжди притаманний людині.

У співвідношенні „Колір” – „Загальна позитивна оцінка” ЛСП „Колір” вирізняється великою кількістю синтагматичних зв'язків (18), проте утворює сильний парадигматичний зв'язок тільки з ЛСП прикметників „Загальна позитивна оцінка”. Конкретизація поведінки та дій з точки зору національної належності відбувається на основі вже відомих фонових знань читача або ж до цих знань додається нова ознака. Аналогічно можна пояснити зв'язок ЛСП прикметників „Риси характеру” з ЛСП „Зовнішні ознаки людини”. Збіг за семантикою свідчить про взаємозалежність між даними ЛСП прикметників, зумовленість ознаки „Риси характеру” релігійною або расовою належністю. Тобто люди, які належать до певних релігій, мають спільні риси характеру, притаманні віруючим саме цієї релігії, які стають стандартом поведінки.

Зв'язок між ЛСП „Риси характеру” і „Загальна позитивна оцінка” виявився сильним, оскільки характеристика людини обов'язково вимагає опису її рис характеру, розумових здібностей для отриманн-

ня яскравого образу та правильного сприйняття. Сильний парадигматичний зв'язок виявлено також між ЛСП прикметників „*Риси характеру*” і „*Зовнішні ознаки людини*”, що вважаємо закономірним.

Аналіз сильних парадигматичних зв'язків засвідчив, що найбільшу кількість парадигматичних зв'язків має ЛСП прикметників „*Риси характеру*” з низькою частотою вживання і середнім показником кількості синтагматичних партнерів (8). По 8 парадигматичних зв'язків зафіксовано також для ЛСП прикметників „*Риси характеру*”, „*Емоційний стан*”. Це свідчить про те, що ЛСП прикметників корелюють між собою. Проте між ними існує суттєва відмінність у плані вживання, а також у кількості синтагматичних зв'язків.

Відповідно до частоти вживання, до ядра належать ЛСП прикметників „*Вік, час*”, „*Функціонування органів чуття*”, „*Загальна негативна оцінка*”, „*Температура*”, „*Колір*”, „*Емоційний стан*”, „*Фізичний стан*”, „*Загальна позитивна оцінка*”, „*Зовнішні ознаки людини*”, „*Ознаки, що характеризують очі, погляд*”. До ближньої периферії відносимо ЛСП прикметників „*Вага*”, „*Інтенсивність, міра*”, „*Наявність, відсутність життя*”, „*Наявність, відсутність вологи*”, „*Риси характеру*”, „*Температура*”, „*Розумові здібності людини*”. Дальня периферія включає ЛСП прикметників „*Смак*”, „*Інші властивості та якості предметів*”, „*Вага*”.

Зазначимо, що немає жодної ЛСП прикметників, яка б не утворювала хоча б один парадигматичний зв'язок в ядерній групі. Зафіксовано єдину ЛСП прикметників „*Загальна позитивна оцінка*”, яка утворює 2 сильних парадигматичних зв'язки з ЛСП прикметників „*Вік, час*” та „*Фізичний стан*”. Найбільшу кількість парадигматичних зв'язків має ЛСП „*Зовнішні ознаки людини*” з трьома середніми зв'язками з ЛСП прикметників: „*Вага*”, „*Колір*”, „*Емоційний стан*”. Мінімальна кількість зв'язків у ЛСП прикметників „*Фізичний стан*” та „*Температура*”. Переважна більшість середніх зв'язків серед ЛСП прикметників у ядерній групі свідчить про певну міру кореляції між собою. Проте вони зберігають відносну незалежність.

До ближньої периферії входять сім ЛСП прикметників, однак лише три з них утворюють сильні зв'язки. По два сильних зв'язки мають ЛСП прикметників „*Риси характеру*”, „*Наявність, відсутність багатства*”, „*Функціонування органів чуття*”. Один слабкий зв'язок зафіксовано для ЛСП „*Інтенсивність, міра*” та „*Інші властивості та якості предметів*”. ЛСП прикметників „*Колір*”,

„Температура” не утворюють жодного зв’язку з ЛСП прикметників ближньої периферії, що доводить відсутність кореляції між ними.

Відзначимо нечисленність зв’язків і переважання слабких зв’язків між ЛСП прикметників ближньої периферії та ядерної груп. Зафіксований тільки 1 сильний зв’язок між ЛСП прикметників „Колір” та „Загальна позитивна оцінка”. Звідси випливає, що ЛСП прикметників ближньої периферії як між собою, так і з ЛСП прикметників ядерної групи утворюють вільні, незалежні один від одного зв’язки. Отже, констатуємо більшу варіативність між ЛСП прикметників.

Аналіз частоти вживання парадигматичних партнерів виявив, що в утворенні парадигматичних зв’язків беруть участь прикметники з різними показниками частоти. Трапляються випадки у зв’язках, коефіцієнти кореляції яких наближаються до 1 (0,997 – 0,999), коли прикметники з високою частотою з’єднуються з іншими прикметниками високої, середньої та низької частот чи обидва прикметники мають низьку частоту. Порівняння синтагматичних зв’язків виявить спільні семантичні ділянки, а отже, відкрис чинник впливу на силу парадигматичних зв’язків.

З найвищим показником кореляції 0,999 зафіксовано парадигматичні зв’язки прикметника *industrial* з прикметниками *kurz*, *lang*. Прикметник *industrial* має по дві спільні семантичні ділянки.

Встановлено 3 парадигматичних зв’язки прикметника *lang* з прикметниками *mitten*, *ähnlich*, *normal*. Потрібно зазначити, що *lang* відрізняється від даних прикметників високою частотою вживання та найбільшою кількістю синтагматичних зв’язків. Решта прикметників характеризуються низькою частотою вживання та обмеженим діапазоном синтагматичних зв’язків. Для *mitten*, *ähnlich*, *normal* спільною є ЛСП іменників „Інші властивості та якості предметів”, для *lang* – ЛСП іменників „Наявність / відсутність життя”, для *mitten*, *ähnlich*, *normal* – ЛСП іменників „Положення, стан, становище”, для *mitten*, *ähnlich*, *normal* – ЛСП іменників „Робота, праця, продукт діяльності”. Спостерігаємо також сильний парадигматичний зв’язок *kurz* із *ähnlich*, *perfect*. Дані прикметники характеризуються невисокою частотою вживання та середньою кількістю синтагматичних зв’язків.

Аналіз парадигматичних зв’язків виявив їх велику кількість між окремими прикметниками. Було зареєстровано 755 сильних зв’язків, 86 середніх і 12 слабких. Такі показники свідчать про більший ступінь взаємопов’язаності та взаємовпливу між окреми-

ми прикметниками, їхнє переплетіння. Даний факт зумовлюється специфікою художнього стилю, оскільки саме він вимагає якомога більше ознак для яскравості та поглиблення зображення образу (персонажа). Дана потреба проявляється у чисельності таких зв'язків, які у переважній більшості сильні.

Найбільшу кількість парадигматичних зв'язків демонструють прикметники: *schön, groß, hell, klein, weiß, schwer, blau, gut, alt, fein, klein*. Решта прикметників також мають великий діапазон парадигматичних зв'язків. Найменша їхня кількість виявлена для *wenig* та *gesund*.

Враховуючи частоту вживання, до ядра будуть входити прикметники, частота яких перевищує 90 лексем: *wenig, frisch, alt, weiß, neu, jung, klein, gut, schön, groß, weiß, schwarz, heilig, richtig*. Близня периферія включає прикметники з частотою від 40 до 90: *echt, rund, leer, eisern, einzig, klein, jung, schlecht, hoch, blond, dünn, grau, letzt*.

У художньому стилі зафіксовано 20 зв'язків. Це свідчить про формування тенденції до більшої конкуренції ознак, їхню здатність одночасно вживатися для характеристики об'єкта. Отже, потребує більше ознак для всебічного розкриття якостей об'єкта, проте має меншу кількість парадигматичних зв'язків. Проявляється потреба в повному представленні об'єкта, надаючи йому якомога більше ознак і, тим самим, виокремлюючи його з кола інших об'єктів. На першому плані – вибір чіткої, конкретної ознаки, надання найбільш вагомої інформації.

Фіксуємо нечисленність спільних сильних парадигматичних зв'язків між групами. Загалом наявні три парадигматичні зв'язки: 1) „Розумові здібності” – „Функціонування органів чуття”; 2) „Загальна негативна оцінка” – „Вага”; 3) „Загальна позитивна оцінка” – „Наявність / відсутність життя”. Отже, у цих творах спільними пріоритетними виявились ознаки порівняння характеристик об'єкта з ознаками інших предметів за вартістю, значенням, функціями, важливістю та необхідністю в поєднанні з характеристикою за сферою діяльності. Зазначимо, що кількість синтагматичних зв'язків майже однакова. У творах авторів-жінок встановлено 2 спільних парадигматичні зв'язки: 1) „Риси характеру” – „Розумові здібності”; 2) „Ознаки, що характеризують очі, погляд, характер” – „Смак”. Можна зазначити, що твори авторів-жінок об'єднують саме ознаки, які описують характер людини та її розум, а також характеризують її поведінку.

Твори авторів-жінок відрізняються найбільшою кількістю

спільних парадигматичних зв'язків для ЛСП прикметників „Вік, час” – „Розумові здібності”, „Емоційний стан” – „Риси характеру”, „Фізичний стан” – „Загальна позитивна оцінка”, „Розумові здібності людини” – „Вік, час”. Зауважимо, що кількість синтагматичних зв'язків переважає в усіх парадигматичних зв'язках у творах авторів-жінок, особливості якого накладають свій відбиток на вживання певних ЛСП прикметників.

Кожен художній твір демонструє сильні парадигматичні зв'язки, які притаманні тільки йому одному, виявляючи специфіку не тільки в якісному відношенні, але й у кількісному. Найбільшу кількість таких специфічних ознак мають твори авторів-жінок (18), твори авторів-чоловіків відрізняється 13-ма парадигматичними зв'язками.

Аналіз ядра виявив однакову кількість ЛСП прикметників (7) для ХС. Спостерігаємо 5 ЛСП прикметників, які входять до ядра: „Колір”, „Функціонування органів чуття”, „Вік, час”, „Загальна негативна оцінка”, „Загальна позитивна оцінка”. Ці ЛСП прикметників за своєю частотою мають найбільші показники у всіх творах, а отже, й уніфіковані спільні ознаки, які виявились основними, незважаючи на специфіку кожного. Проте наявні й розбіжності, зумовлені особливостями кожного художнього твору: „Інтенсивність, ступінь”, „Наявність, відсутність вологи”, для творів авторів-жінок: „Колір та яскравість”, „Емоційний стан”, „Фізичний стан”, „Ознаки, що характеризують характер, очі, погляд”, „Зовнішні ознаки людини”.

Найбільшою кількістю парадигматичних зв'язків відрізняються твори авторів-чоловіків (17). На один зв'язок менше у творах авторів-жінок (16). Отже, найбільший ступінь кореляції демонструють твори авторів-чоловіків, найменший – твори авторів-жінок. Це свідчить про те, що у творах авторів-чоловіків спостерігається більша конкуренція вживання ознак, а у творах авторів-жінок – більша незалежність між ними. В ядрі проаналізованих творів не збігається жоден сильний парадигматичний зв'язок, що також засвідчує своєрідність кореляцій у кожному стилі.

Порівняємо ЛСП прикметників у ядрі, які утворюють найбільшу кількість парадигматичних зв'язків у всіх творах. Потрібно відзначити твори авторів-чоловіків з чотирма ЛСП прикметників: „Риси характеру” (3 сильні парадигматичні зв'язки), „Загальна негативна оцінка” (2), „Інтенсивність, ступінь” (2) та „Загальна позитивна оцінка” (2). Вказані ЛСП прикметників не випадково виділяються за кількістю сильних парадигматичних зв'язків. Це говорить про те, що

дані ознаки виступають як більш характерні. Їх високий ступінь кореляцій демонструє інтенсивність конкуренції вживання даних ознак.

Важливим етапом нашого дослідження було порівняння кількісних характеристик парадигматичних зв'язків окремих прикметників у творах авторів-жінок і авторів-чоловіків. Статистичний аналіз виявив неоднорідність їх розподілу і суттєву відмінність. Найбільшу кількість сильних парадигматичних зв'язків зафіксовано в авторів-жінок (755 зв'язків). Це свідчить про те, що у творах авторів-жінок виявлена більша потреба у використанні ознак, які корелюють між собою і створюють набір відповідних характеристик для іменників.

У даному випадку ми бачимо вплив функціонального стилю, адже прикметники, які досліджувалися, виявляють більшу незалежність та меншу конкурентоспроможність. Оскільки ми вибрали прикметники, які вживаються у всіх творах, у творах авторів-чоловіків вони проявляють незначний взаємний вплив, що показує наявність інших ознак, притаманних тільки авторам-чоловікам.

Якісна характеристика спільних сильних парадигматичних зв'язків у всіх творах виявляє своєрідність та особливість кожного художнього твору і ще раз підкреслює, що кожен з досліджуваних нами функціональних творів є окремим твором зі своєю специфікою, самотутністю, набором прикметників, особливістю їх ранжування, взаємодії та сполучуваності.

Відзначимо єдиний спільний парадигматичний зв'язок між творами авторів-жінок і творами авторів-чоловіків: *wichtig-gut*, що ще раз доводить відмінність творів, їх віддаленість, а також особливий відбір прикметників відповідно до мети кожного твору. Порівняння романів авторів-жінок і авторів-чоловіків виявило більше спільних парадигматичних зв'язків: *verschieden-klein; verschieden – neu, breit-kurz; lang-klein*. Проте підкреслимо їх обмеженість, що також свідчить про чітку відмінність між творами.

Найбільшу кількість спільних парадигматичних зв'язків зафіксовано між творами авторів-жінок та творами авторів-чоловіків, які нараховують 31 зв'язок: *klein, gut, kalt, schwarz, jung, alt, schon, lang, fein, schwer, kurz, rot, wichtig, weiß, stark, mager, reich, groß, letzt, schon, süß, blond, fremd, breit, ganz, neu, hoch, kindereich, lieblich, wenig, munter, hübsch*. Це свідчить про їхню відносну близькість, спільність певних рис, ознак, пересічення об'єктів реальної дійсності.

Кожен художній твір демонструє тільки йому притаманні па-

радикальні зв'язки як у якісному, так і в кількісному відношенні. За їх кількістю та різноманітністю вирізняються твори авторів-жінок, що накладає свій відбиток на відбір та особливості кореляції прикметників. Аналіз ядра кожного твору виявив однакову кількість прикметників для творів авторів-чоловіків (по 8 прикметників) та 11 прикметників у ядрі творів авторів-жінок.

Дослідженням передбачено порівняння лексем прикметників та іменників на рівні парадигми. Шляхом попарного зіставлення частот вживання окремих лексем з підкласами іменників за допомогою кореляційного аналізу було встановлено, між якими лексемами існують значущі парадигматичні зв'язки (при ймовірності $p=0,05$ значущий результат $r = 0,39$). Створено модель парадигматичних зв'язків лексем підкласу прикметників (див. рис. 1), в якій жирними лініями позначено найсильніші зв'язки ($r=0,904-0,714$), а пунктованими – середні ($r = 0,687-0,495$).

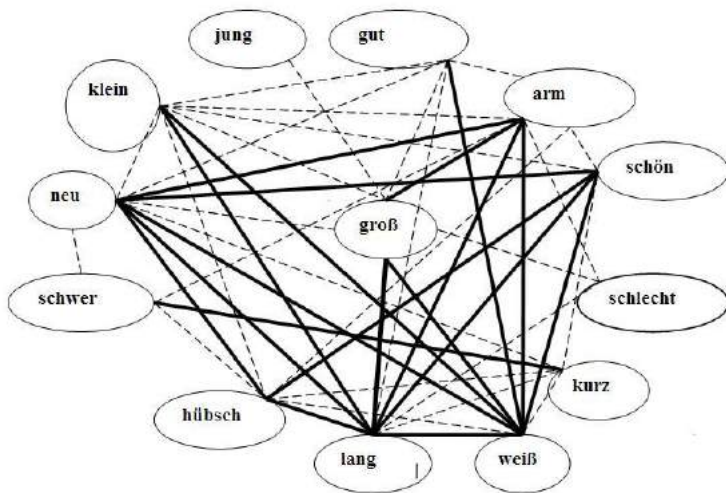

Рис. 1. Схематична модель парадигматичних зв'язків прикметників на основі семантичної сполучуваності з іменниками

На рівні парадигми, згідно з моделлю, сильний зв'язок мають такі прикметники: **lang** ~ *weiß, schön, arm, groß, klein, neu, hübsch*; **weiß** ~ *schön, arm, gut, groß, klein, neu, lang*; **kurz** ~ *schwer*; **schön** ~ *neu, hübsch, lang, weiß*; **arm** ~ *neu, groß, lang, weiß*; **gut** ~ *weiß*; **klein** ~ *weiß, lang*; **neu** ~ *arm, schön, weiß, lang, hübsch*; **schwer** ~ *kurz*; **hübsch** ~ *neu, schön, lang*. Зауважимо, що значна кількість лексем

виявила зв'язки за принципом трикутника (*hübsch-schön-neu*) або навіть чотирикутника, як-от зв'язки між *groß – arm – weiß – lang*, що засвідчують наявність складної структури таких зв'язків.

Отже, лексична сполучуваність прикметників з іменниками може бути параметром для порівняння синонімічних або антонімічних семантичних властивостей окремих прикметників на рівні парадигми.

Подібно до граматичної словозмінної парадигми всіх можливих форм одного й того ж слова, існує певна впорядкованість його семантичних зв'язків і залежностей. Така впорядкованість позначається терміном „парадигматичні відношення”, під якими розуміють асоціативні зв'язки мовних одиниць. У сучасних дослідженнях парадигматичні відношення розглядають як семантичні кореляції, які пов'язують ЛО в системі. При цьому внутрішньосемемні кореляції як різновид кореляційно-семантичних відношень пов'язують узуальні значення в „рамках глобальної семемі”, надаючи семемі семантичну цілісність, а внутрішньопольові кореляції виявляють відношення між ЛО в семантичних полях (синонімічних рядах, лексико-семантичних групах та ін.).

Парадигматичні зв'язки між ЛО встановлюють на основі їх синтагматичних властивостей. У працях Б.А. Плотнікова, В.А. Московича, В.В. Левицького показано, що чим більше дві одиниці мають спільних сполучувальних ознак, тим тісніше вони пов'язані семантично й парадигматично.

Маючи дані про сполучуваність окремих прикметників з іменниками і про сполучуваність ЛСП прикметників з іменниками, ми можемо розрахувати величину парадигматичних зв'язків між одиницями, які підлягають аналізу.

Проаналізувавши наведені парадигматичні зв'язки окремих ЛСП, ми дійшли висновку, що на основі парадигматичних зв'язків ЛСП прикметників утворюються певні мікрополя з ядром і периферією, до яких належать ЛСП зі спільними чи подібними синтагматичними зв'язками. До ближньої периферії можна віднести ЛСП прикметників, які виявили з ядром помірні кореляційні зв'язки, а саме: *субститутивні й рестриктивні*. До дальньої периферії належать ЛСП прикметників із низькими показниками кореляційних зв'язків з ядром або основним складом, а саме дистрибутивні та способу дії.

Отже, даний аналіз, що охоплює функціональні й гендерні особливості лексичної, семантичної та стилістичної реалізації прикметників у сполученні з іменниками, підтверджує тезу про те, що спо-

лучуваність слів, як складне й багатогранне явище, ґрунтується на законах смислового узгодження, що уможливило поєднання мовних одиниць для виконання певних завдань. З огляду на це, вибір прикметниково-іменникових сполучень у мовностилістичному дискурсі можна схарактеризувати як оператор, що має властивість формувати зміст художнього твору залежно від творчого кредо автора.

Попри значні досягнення в галузі функціонування частин мови в художньому стилі, чимало проблем у дослідженні функціональних характеристик німецького прикметника залишаються невивченими, зокрема й як диференціація художніх текстів за такими параметрами: функціонування експресивної прикметникової лексики, її частота та поширеність, лексико-семантичні й семантико-синтаксичні особливості прикметників.

Прикметник, як вагомий репрезентант лексико-семантичної системи мови в цілому, є також важливим об'єктом вивчення в плані дослідження ролі мови в розвитку мислення.

Отже, цей вид дослідження має своєю *перспективою* виокремлення прикметників за текстовим матеріалом, що сприяє визначенню механізмів, за якими відбувається структурування лексико-семантичних груп та вивчення відношення між значенням і смислом, відображеними в німецькій мові через прикметники, а також уможливило подальший аналіз норм поведінки чоловіків та жінок на матеріалі німецьких художніх текстів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеева В. Гендер і культура / В. Агеева, С. Оксамитна. – К. : Факт, 2001. – 224 с.
2. Горошко Е.И. Гендерные исследования в лингвистике сегодня / Е.И. Горошко, А.В. Кирилина // Гендерные исследования. – Харьков, 1998. – Вып. 2. – С. 234–241.
3. Данилова З.В. Поняття системності лексики, лексичних угруповань у мові та мовленні / З.В. Данилова // Мова і культура : науковий журнал. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – Вып. 15. – Т. 1 (155). – С. 22–28.
4. Кирилина А.В. О применении понятия гендер в русскоязычном лингвистическом описании / А. В. Кирилина // Филологические науки. – 2000. – № 3. – С. 18–27.
5. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике / В.В. Левицкий. – Черновцы : Руга, 2004. – 190 с.
6. Мацкуляк Ю. Парадигматичні зв'язки ЛСП детермінантів композитів із моделлю Ns+Ns / Юлія Мацкуляк // Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць. / наук. ред. Левицький В.В. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вып. 595–596 : Германська філологія. – С. 62–69.
7. Медникова Э.М. Значение слова и методология описания / Э.М. Медникова. – М. : Высшая школа, 1974. – 202 с.

8. Москович В.А. Статистика и семантика / В.А. Москович. – М. : Наука, 1969. – 304 с.
 9. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.
 10. Плотников Б.А. Дистрибутивно-статистический анализ лексических значений / Б.А. Плотников. – Минск : Высшейш. шк., 1979. – 346 с.
 11. Словарь гендерных терминов / под ред. А.А. Денисовой. – М. : Информация XXI век, 2002. – 256 с.
 12. Уэст К. Создание гендера / К. Уэст, Д. Зимменман // Гендерные тетради. – СПб, 1997. – Вып. 1. – С. 94–124.
 13. Bierwisch M. Selektionsbeschränkungen und Voraussetzungen / M. Bierwisch // Linguistische Arbeitsberichte. – 1970 – S. 22.
 14. Hundsnurscher F. Semantik der Adjektive des Deutschen. Analyse der semantischen Relationen / F. Hundsnurscher, J. Splett. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 1982. – 204 S.
 15. Glinz H. Die innere Form des Deutschen / H. Glinz. – I. Aufl. – Bern und München : Francke, 1965. – 505 S.
 16. Glück H. Der Mythos von den Frauensprachen / H. Glück. // OBST (Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie). – 1979. – Beiheft 3. – S. 60 – 95.
 17. Schenke M. Syntaktisch-semantische Kombinationen und ihre Einführung in ein Lexikon – Eine Studie über englische Temperaturadjektive / M. Schenke, B. Schenke, C. Krahl // Linguistische Studien. – Bd. 210 : Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, 1991. – S. 10–202.
- СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ
18. Hilsenrath E. Die Abenteuer des Ruben Jablonski / E. Hilsenrath. – Berlin : Dittrich Verlag, 2007. – 307 S.
 19. Hilsenrath E. Jossel Wassermanns Heimkehr / E. Hilsenrath. – München, 1993. – 320 S.
 20. Mann Th. Buddenbrooks. Verfall einer Familie / Th. Mann. – Bukarest : Kriterion Verlag, 1973. – 737 S.
 21. Mann Th. Lotte in Weimar / Th. Mann. – Berlin; Weimar; Frankfurt am Main : Aufbau Verlag, 1975. – 390 S.
 22. Segers A. Die Toten bleiben jung / A. Segers. – Berlin; Weimar : Aufbau Verlag, 1969. – 594 S.
 23. Segers A. Das siebte Kreuz / A. Segers. – Berlin; Weimar : Aufbau Verlag, 1985. – 367 S.
 24. Wieser D. Hemma von Gurk / D. Wieser. – Klagenfurt : Carinthia Verlag, 1999. – 421 S.
 25. Wieser D. Das Singerlein / D. Wieser. – Klagenfurt : Carinthia Verlag, 1985. – 307 S.

Марія Бехта
(Львів)

ГРАМАТИЧНІ ВИЯВИ ОПОВІДАЧА В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Здійснено загальний огляд нараторських типів, які були запропоновані вітчизняними та зарубіжними дослідниками у сфері наратології. Наведено критерії класифікацій та характеристики основних типів наратора. Проаналізовано граматичні вияви оповідача у художньому творі.

Ключові слова: наратор, типологія, оповідь, персонаж, художній твір.